

PROLETAREC

LIST ZA INTERESE DELAVSKEGA LJUDSTVA.

Štev. 8 (No. 8).

Chicago, Avgust, 1907

Leto II. (Vol. II.)

Haywood prost.

Pred zaključkom lista smo dobili vest, da so porotniki spoznali sodr. Haywooda nedolžnim. Resnica in delavci so zmagali, kapitalisti in lažnjivci so podlegli!

CENJENIM ROJAKOM IN SO- DRUGOM NA ZNANJE.

Vse naročnike uljudno prosimo, da vpošljejo znamke po centu, ako v znakah plačajo naročnino.

Vse dopisovalce pa opozarjamo, da do 15. v mesecu vpošljejo svoj rokopies, ako želijo, da bodo rokopies priobčeni v prvi številki, ki bo de izšla po vpošiljavi rokopiesa.

Kdorkol' cenjenih naročnikov ne dobi lista, naj takoj z dopisnico naznani upravništvu, da ni prejel lista.

Tekom zadnjih mesecev so nekatere gospodinje vsled strastne klerikalne prot agitacije, ki imajo po več fantov na hrani in stanovanju, lagale fantom, ki so pri njih na hrani in stanovanju, da "Proletarec" ni prišel. Da se to zlo odpravi in poskrbi, da klerikalno drevje ne bo rastle v nebesa, naj se nam vsak tak slučaj nemudoma naznani.

"Proletarec" izhaja sedaj že pol drugo leto kot mesečnik, dasiravno se mu je že ob rojstvu z raznih strani prerokovala prezgodnja smrt.

Ali s tem, da "Proletarec" še dandanes izhaja kot mesečnik vzlic prerokovanju o prezgodnji smrti s strani nasprotnikov socializma, ne more nobeden sodrug biti zadovoljen.

Obtičati v postojanki, katero se pridobi, pomeni in je tudi v resnici nazadovanje. Ker socialisti to vemo, moramo tudi delati, da bomo napredovali.

Kako?

Morda s tem, da v gostilnah in na društvenih sejah pripovedujemo, da smo sodrugi in da smo mnogo že žrtvovali za idejo socializma. S tako agitacijo ne bo pomagano! Treba je dela in sicer pozitivnega dela.

Vsak sodrug naj pridobi enega ali dva naročnika in napredovati bomo. "Proletarec" bo postal tednik, ako se številó naročnikov podvoji! In to je napredek, to se ne pravi: obtičati v pridobljen postojanki.

"Proletarec" ni lastnina slovenskih "akademieno izobraženih" Pavliharjev in se tudi ne bojuje za to, da bi mednarodno organizirano Pavliharstvo obdržalo produktivne sloje v sužnosti.

In ker "Proletarec" zastopa koristij produktivnih slojev, ker se bori, da bodo vsi ljudje na svetu ne glede na spol in narodnost živeli v enakosti, bratstvu in svobodi, smo prepričani, da pojdejo sodrugi na delo, da bode "Proletarec" kmalu začel izhajati kot tednik.

Osrednji odbor "Jugoslovanske socialistične zveze".

HAYWOOD, MOYER,
PETTIBONE.

Že poldrugi mesec traja obravnava proti Haywoodu in konec nje bode morda še le sredi avgusta.

Kot prva priča za državo Idaho je govoril morilec in pinkertonec Harry Orchard, golo orodje McPartlanda, razupitega glavarja pinkertonovcev na Zapadu. Lagal je, da se je kar kadilo. Izpovedal je, da je zvršil kar nekaj ducatov umorov, seve po naročilu "Zapadne zveze rudarjev in plavžarjev. O umorih je govoril tako hladnokrvno, kakor če bi se šlo za tuhe in komarje, ne za ljudi. Ta mirnodušna pripoved o umorih je pa napravila na javnost zelo slab utis. Njegovi prijatelji — Borah, državni pravdnik, ki se bo moral po končani obravnavi proti Haywoodu kot obtoženec zagovarjati pred zveznim sodiščem radi sleparstva z državnimi zemljišči, gubernator Gooding in pinkertonski glavar McPartland — so mu svetovali, da naj spremeni svojo taktiko, ker njegova izpoved nima pričakovane uspeha na javnost. Orchard je ubogal. Hiniil je pobožnost, češ, da se je po prigovarjanju McPartlanda spreobrnil, vnil se k

svojemu bogu in storil sklep, da pred sodiščem vse po pravici izpove, da si olajša svojo kosnato vest. Da bi boljše podprl to izpoved in ji utisnil pečat verjetnosti, je pa zviljal svoje oči prav teatralično proti nebu, kakor kakšna stara tercijalca, ki je bila že najmanj dvakrat v Rimu in petkrat pa na Brezjah. Ali tudi ta teatralični nastop ni imel vspeha. Starejši časnikarski poročevalci, ki so imeli priliko že večkrat čuti izpovedi znamenitih hudo delcev, so takoj izrekli: "Orchard je premeten hinavec in lažnjivec."

Državni pravdnik Borah, ki je pred pričetkom obravnave izjavil ponosno, da bodo do pičice razkrili delo zarotniškega notranjega krožka "Zapadne zveze rudarjev in plavžarjev" in da bodo ta razkritja tako grozna, da se bo ves civilizirani svet zgnažal nad njimi, je danes blamiran pred vso ameriško javnostjo. Niti ena priča, katero je poklical državni pravdnik pred sodišče, da potrdi laži modernega Kljukca-Orcharda, ni mogla nič slabega izpovedati proti Haywoodu in "Zapadni zvezi rudarjev in plavžarjev". Njih izpovedi so bile brezpomembne, nekatere so se pa še glasile v korist Haywoodu in rudarski organizaciji.

Ko so končale priče državnega pravdnika, je zagovornik Darrow izdal poziv na priče, ki so imele pričati v priog Haywoodu. Takoj so priče prihitile od povsod, od najbolj oddaljenih krajev, med njimi tudi dva Slovenca. Že prvi dan se je pričela drobiti Orchardova izpoved v prazen nič. In danes lahko rečemo, da se je obtožba proti Haywoodu spremenila v obtožbo proti "Družbi lastnikov rudnikov". Priča za pričo je izpovedala pod prisego, kako so lastniki rudnikov najeli pinkertonske detektive, ki so zvrševali umore, napade z bombami in dinamitom v rudnikih in na železnici, potem pa trosili laži, da so hudo delstva zvršili organizirani rudarji, da je vlada poslala lastnikom rudnikov vojaško pomoč, da bi s silo zatrli štrajk rudarjev v Coloradu. Druge priče so zopet izpovedale, da je Orchard bil čisto navadni pinkertonski ogleduh, ki je eks gubernatorja Steunenberg ubil radi tega, ker je Steunenberg zakrivil, da je siromak, ker ga je dal ob času stavke v okraju St. Coeur d'Alenes izgnati, vsled česar je bil Orchard prisiljen prodati svoj delež Hercules rudnika za nezatno svotico.

Angleški kapitalistični časniki, ki

so v začetku delali si no reklamo za državnega pravdnika Borah in njegovo obtožbo, so polagoma utihnil in pričeli so prinašati le suha poročila o izpovedbi prič, ker so uvideli, da se bodo blamirali, ako zavzemajo še v prihodnje odprto sovražno stališče napram Haywoodu.

Tudi slovenski meščanski listi so o ti aferi poročali še precej dostojno, ko se je pričelo z obravnavo. Izjemo je delal en sam slovenski list, katoliški tednik, v katerem Pavlihe odkladajo svoje mačlovredne duševne odpadke. Pa temu se ni čuditi. Ta list sovraži in napada vse, kar ne sprejme katolicizma njegove vrste. Saj napada tudi slovenske katoličane v Clevelandu, ker se ne dajo vleči za nos od enega samega človeka ki je našel krščanski ideal v ameriškem tolarju. Zabeleželi smo to, ne radi tega, ker nas morda njegova poročila o obravnavi Haywooda vznemirjajo, ampak radi tega, da bodo slovenski delavci vedeli, kako ta katoliški tednik ljubi delavce in resnico, ter da smatra uredništvo vse čitatelje katoliškega tednika za navadne neumneže, ki bodo zafrknena poročila o obravnavi Haywood sprejeli za golo resnico, ne da bi se iz drugih listov prepričali, koliko je resnice na tem.

Mi smo danes prepričani, vsled tega kar so izpovedale priče, da so Haywood, Moyer in Pettibone nedolžni in da so le lastniki rudnikov v zvezi s pinkertonskimi ogleduhi zvršili zaroto, da bi naše sodruge spravili na vislice in razrušili rudarsko organizacijo. Mi smo bili še pred obravnavo o tem prepričani, ker vemo, da socializem ne priporoča umorov. Ali danes pa to lahko povemo na ves glas, ker so priče potrdile — nepristranske priče, ki niso v nobeni zvezi z delavsko organizacijo.

Mi upamo, da bomo naše sodruge sredi meseca avgusta pozdravili kot svobodne može.

Za kapitaliste in njih hlapce v talarju in fraku bo pa to dobra lekcija. Naučili se bodo lahko, da se socializem ne da uničiti tudi z najbolj podlimi sredstvi. Dixi.

Omega.

Listu v podporo.

Frank Šavs, Oregon City, Or., Soc. — Hvala!

Sodrugi na "Northside" v Chicagi, ker so porotniki spoznali sodr. Haywooda nedolžnim, \$2.

(Svršetak.)

Ne ugrožavaju li slični poreci, u kojima propada čitav narod, a bogati se samo mala šačica vlasnika, cijelo čovječanstvo? Ne, odgovorio je Marks. Poreci, koji su se ustalili u svim naprednim državama, užasni su i nepravedni. No promatrajući ih možemo kod njih naći bez sumnje ne samo tamne strane. Imadu i nešto svjetlih strana. Što je najbitniji i najvažniji uvjet za prelaz k novom društvenom uređenju? Organizacija zajedničkog, sustavnog rada u grandioznim radionama s ogromnim, usavršenim mehanizmom, koji čine rad bržim i proizvodnjim. No gle, ovaj pojav već i danas postoji. Ma kakvu gramu proizvodnje da uzme, no u vid, svagdje ćemo primjetiti, da čitava skupina radnika proizvodi zajedno pomoću mašine u tvornici sve ono, što je prije pojedini čovjek, tkalac, mehaničar, predioč itd. zgotavljao sam, svojim radom kod kuće. I što više preotimlje mah mašinska proizvodnja, to se više proširuje zajednički društveni rad, to se više usredotočuje proizvodnja. Centralizacija pak proizvodi u jednim rukama jest neminovni uslov za uvođenje socijalističkoga gospodarstva. Da bi društvo lakše i udobnije moglo raspolagati proizvodnjom, sustavnije voditi svoje gospodarstvo, zato je naravno potrebno, da gospodarstvo ne bude raspršeno, razjedinjeno. Velekapitalistička proizvodnja naših dana ispunjuje dosta dobro ovu zadaću. Ne ujedinjuje li ona u jednim rukama sve veću količinu tvornica, zavoda, radiona, ne ujedinjuje li ona rad poljoprivrednika i tvorničkog radnika, ne veže li ona grad sa selom? Danas, dok je narodno bogatstvo nagomilano u rukama grabežljivih kapitalista, jest ova centralizacija samo u korist vlasnika i upravo u tome leži uzrok sviju zala. Ali uporedo s ovim usredotočivanjem bogatstva i srestava proizvodnje stvaraju se počeci budućih društvenih poredaka. A baš u tome je sila tih poredaka, što ih mi nismo izmislili iz svojih glava, i što oni ne dolaze iznebuha na taj "božji svijet". Ne, ti novi oblici zajedništva sazrijevali su desecima godišta u samom životu i proizlaze prirodno putem iz sadašnjih društvenih uvjeta. Zasluga Marksa sastoji se baš u tome, što je on uhvatio u našim današnjim ništavnim porecima sjeme bolje budućnosti, što je on pokazao, kako sam život, same gospodarske potrebe vode čovječanstvo neizbježno k socijalističkom uređenju.

Već i danas možemo pokazati neke ključne socijalističke poredake. Kao primjerice: usredotočivanje u rukama države jednih od najvažnijih grana, društvenog i gospodarskog života kao: pošta, željeznice, škole, bolnice itd. Prije nekoliko stotina godina nije država smatrala svojom zadaćom da gradi škole, da se brine za puteve itd. Sada je to postalo za nju obvezatno. No u ovaj mah stoje svagdje na čelu države prestavnici buržoazije, što je naravno uzrokom loših posljedica. Onda pak, kada državna vlast bude u rukama samoga naroda, bit će isto tako lako raspolagati sa svim

stranama života domovine, kao što je danas prirodna dužnost države, da gradi škole i rukovod. pošte.

A koji su uvjeti potrebni za ostvarjenje socijalističkog pokreta? Uništenje privatnog vlasništva kapitala, zemljišta i drugih srestava proizvodnje. No zar sam kapitalistički svijet ne kopa grob privatnoga vlasništva? Pogledajte, što radi sama kapitalistička proizvodnja. S jedne strane stvara ona zajednički rad, proširuje trgovinu do općenarodnog razmaha, dapače, do svjetske gospodarske djelatnosti.*) S druge strane ostaju svi gospodarstva, svi kapitali kao i prije u rukama privatnih vlasnika. Drugim riječima, proizvodnja postaje već danas društvenom, a dobit svih dobitvenih dobara ne uređuje samo društvo. Tu gospodare još pojedini nezasitni kapitalisti, a ne društvo, ne sam narod. Baš se u tom pojavu i krije cijelo zlo i sva neizbježnost pada kapitalizma. Mašinska proizvodnja omogućuje, da se proizvođač neizmjerne količine svake robe, no gospodari tih bogatstva kao privatne osobe nisu u stanju, da uzmu u obzir prave potrebe društva, već oni prepunjavaju tržišta robom, koju bijedni narod, izrabljen od tih istih kapitalista nije kadar, da kupuje od njih, premda mu je potrebno. No što su dakle oštrije i ozbiljnije krize, stečajevi banaka, kraho tvorničara i besposlića radnika, to se jače osvjeđava čovječanstvo, da je samo društvo dužno, uzeti u svoje ruke proizvodnju i brinuti se za njeno sustavno rukovodjenje, za produkciranje takove robe i u takvoj količini, kako je to praktično i potrebno. Doći će dan, kada će nakon teških i mesnosnih nereda, te društvenih potresa stati pred čovječanstvo pitanje: ili propasti ili početi novim putem t. j. preustrojiti na novi način sve gospodarske odnose. Tada će društvo napokon prekoraciiti prag socijalizma...

Postoji još jedna činjenica, koja uskoruje i olakšava taj prelaz: smanjivanje broja vlasnika srestava za proizvodnju i veliki porast broja radničke klase. Društvo se sve jače i jače dijele na dva suprotna tabora: na posjedujuće, buržoaziju i na neposjedujuće, proletarijat. Prije je među jednim i drugima postojao čitav jedan srednji sloj raznih malenih trgovaca, posjednika, obrtnika, krčmara itd. Velekapitalistička proizvodnja, koja je sazdana na konkurenciji, koja treba više prirodnih kapitala više prometa, razara neprestano srednji stalež bacajući ga u redove proletarijata. Ma koliko da je teško danas ovo stanje, to ono ipak olakšava prelaz k soci-

*) Prije se trgovina tjerala, kao i danas u selima na najprimitivniji način. Svaki, koji je nešto proizveo, nosio je to i na tržište. I tu su sami susjedi kupovali jedan od drugog i razmjenjivali svoju robu. Sada se, kako je poznato, bave trgovinom ne sami proizvođači t. j. ne oni, koji su izvadili iz zemlje plodove ili izradili robu (žitak, kožu itd.) već posebni ljudi, trgovci. Oni prevažaju robu iz jednoga mjesta u drugo, ono, što je dobiveno u Rusiji, šalju u Ameriku, ono, što je proizvedeno u Engleskoj, prodavaju u Kini. Na taj način vežu oni ne samo grad sa selom, nego i državu s državom,

jalizmu. Što je manje pauka, to je laglje raskinuti paučinu, to je jednostavnije uzeti narodno bogatstvo, koje je nagomilano u njihovim rukama. Velekapitalistička proizvodnja čini napokon sve manje i manje potrebnim veleposjednike, tvorničare i druge poduzetnike. Prije, kada je proizvodnja bila obrtnička, bio je gospodar potreban u radu. Bez njega rad nije napredovao; on je raspoređivao sve i svime; on je učio i druge. Zar danas vlasnici tvornica upravljaju proizvodnjom? Ne! Radnici katkada svoga gospodara ne poznaju osobno. Uprava, raspoređivanje, sve to leži na činovnicima, ravnateljima, mjernicima t. d. Ako bi nekog lijepog dana umrli najedanputa svi gospodari, ne bi se proizvodnja morala zaustaviti ni za jedan čas. Ako bi međutim radnici cijeloga svijeta makar za pol dana jednodušno obustavili svoj rad, zapela bi ne samo proizvodnja, već bi zamro i cijeli život. Kao najbolji primjeri mogu nam služiti generalni štrajkovi u Rusiji god. 1905.

I tako kapitalizam misno svoje volje vodi čovječanstvo k socijalizmu, te sam olakšava ovaj prelaz...

Svemu je tome tako, reći će kod, no taj se prevrat neće sam izvršiti. Neko se mora boriti za preustroj društva. A tko bi to bio? Svi naravno, samo ne gospodari kapitalisti i vlasnici. No od njih je loša nada. Njima samo leži na srcu današnji poredak i za nj se oni gore drže. Zar radnička klasa? No pogledajte, kako je ona skućena, potlačena i obnemogla! To je samo djelomično istina. Zar zajedno s ugnjetavanjem, ropstvom i izrabljivanjem ne raste u srcima radnika nezodovoljstvo, mržnja i prosvjed protiv svojih izrabljivača. Ako kapitaliste možemo usporediti s paučnicama, koji sišu tuđu krv, to proletarce nipošto ne možemo nazvati nemoćnim i pokornim muhamama. Proletarijat je snažan već uslijed toga, što postepeno organizuje proces opće, zajedničke proizvodnje, što sam život uzgaja, u njemu čuvstvo zadugarstva, solidarnosti i spremnosti, da ustane pod devizom: svi za jednog, jedan za sve...

Govorili smo prije, da ekonomski uvjeti uplivaju na duševni sklad ljudi, stvaraju njihove pojmove i uvjerenja. Proletarac trudeći se neprestano, stvarajući sva bogatstva, sva blaga, koja uljepšavaju ovaj život, živi sam gladan, lišen i onoga što mu je najnužnije. On troši svoju snagu, gubi svoju mladost i sve to samo zato, da sto jače nabije džep kapitaliste. S jedne strane raste ogromno siromaštvo, s druge neizmjerne raskoš... Prirodno je dakle, da se u radnička srca zajedno s mržnjom protiv njihovih izrabljivača usnuja i izvjesna želja, da zbace okove kapitalizma, da sami rade, ali da se i sami koriste plodovima svoga rada. Ideal socijalizma radja se i sazrijeva instinktivno, besvjesno u radničkim srcima, pa ih tjera u bezobzirnu borbu s kapitalizmom. Pa i tu još zajednički rad, navika djelovati ukupno, drugarski braniti zajedničke interese, sve to uzgaja među radnicima nove ljude, koji su osposobljeni za socijalističko društvo, gdje će prvo mjesto zauzimati ne konkurencija, već solidarnost, jednakost ljudi, koji znadu opću korist staviti nad o-

sobnu, privatnu. Kao primjer možemo navesti radničke štrajkove, kada ljudi radi zajedničke stvari dragovoljno izvirgavaju sebe i svoje obitelji? oskudici, gladi i siromaštvu.

No kako proletarijat može ostvariti socijalističko društvo? Kojim putem može polučiti svoj cilj? Za tu je svrhu potrebno, da on prije svega spozna zajednicu interesa cijele radničke klase, da se organizuje i da zajednički započne borbu sa starim svijetom.

Ne treba se zavaravati nadom, da cilj proletarijata, ma kako da se lijepim i jasnim prikazuje, može pojmiti i željeti druga klasa. Proletarijat je jedina klasa, koja je lišena vlasništva. Samo ona kod prelaza k socijalizmu ništa ne gubi "do li svojih veriga", a dobiva po riječima Marksa "cio svijet..." Sve će ostale klase, svim mogućim srestvima sprečavati zadaću radnika, bilo nasiljem i pretnjama, bilo slatkim riječima... Neće samo jedanputa buržoaziju dobaciti radnicima kakvu milostinju, bilo da ih umiri, bilo da ih prisili zaboraviti konačni svoj cilj. Zar ne vidimo mi već i danas, kako je naša buržoazija darežljiva, kada zvone gromoglasni zahtjevi proletarijata? Neka samo radnici ne zagrizu ovu udicu! Drugovi! Primajte i trgaite iz ruku ropstva obećanja, koja vam buržoazija nepromišljeno baca u časovima straha, no nikada ne sustajite kod toga, nikada se ne zadovoljite! Zapamtite, da je sam život na vašoj strani, da je vaša pobjeda osigurana!

* * *

Sada možemo da odgovorimo na pitanje, što smo ga na početku ovog članka postavili: Ko su socijalni demokrati? Socijal demokrati, to ste vi sami drugovi radnici. To su oni radnici, što su svjesno došli do općeg proletarskog pokreta, koji je obuhvatio cijeli svijet, koji je ujedinio proletarijat sa svih strana. Socijal demokrati, to su oni radnici, koji su smiono stupili u borbu s kapitalizmom, koji korak za korakom izvojuju za radničku klasu veća prava, bolje uvjete života, a za cijelo čovječanstvo nove i pravednije poretke! Težak križni put predstoji radničkoj klasi prije, nego što dodje do svoga zavjetnoga cilja, prije, nego što skrši otpor buržoazije. No kao utjeha neka joj svagda služi svijest, da se ona bori ne samo za svoje oslobodjenje nego i za sreću i bolji život svih budućih naraštaja.

Preveo z ruskog Z.

HRVATSKI NARODE!!!

Gromovnici hrvatske politike u Allegheny, podigli su hajku, proti ovdječnjem Jug. social. Klubu, hoćeći članove istog prikazati u najcrnijim točkama. A kad se ne ufaju svoj gnjev izkaliti na javnim skupštinama, to su si uzeli za svoj lajbjornal ovdješnji bankarski list "Napredak", u kojem nekakav prispjeli, i kako se sam nazivlje "profesor", radi i piše po receptu, kojeg mu daje neki vječni odbor, kojega smo u zadnjem našem pozivu za skupštinu upitali tko je taj, nebirani i vjekoviti odbor.

Isti odbor, sa gospodinom "profesorom", a sa sadašnjim urednikom "Napredka", poziva nas u posljednim dvama brojevima, da doka-

'PROLETAREC'

List za interese delavskega ljudstva.
Izhaja enkrat v mesecu.
Izdajatelj:

Jugoslovanska socialistična Zveza
v Ameriki.

Naročnina za celo leto v Ameriki... 50c
Za Avstrijo..... 3 krone

Naslov: "PROLETAREC",

683 Loomis St., Chicago, Ill.

'PROLETAREC'

Devoted to the interests of the
Laboring classes.

Published monthly by the "Slovenian
Socialist Association of America,"
at 683 Loomis St., Chicago, Ill.

Subscription rates 50c a year.
Advertisements on agreement.

Entered as second-class matter January 11th 1906
at the Post Office at Chicago, Ill., under the act of
Congress of March 3, 1879.

ČASOVNA VPRAŠANJA.

Mi živimo v čudni dobi. Največja protislavja so drug poleg drugega, in dozdeva se, da se jih ne bode nikdar spravilo v soglasje. Vsak dan se nam oznanjujejo najlepši človekoljubni nauki, poleg pa vidimo, da se najbolj izobraženi narodi ne le vojskujejo med seboj, ampak da gojijo in negujejo vojne običaje in šege, in sicer takšne, da bi se jih sramovali še celo divjaki. Iznajdbe in razna odkritja se množe z vsakim dnevom, ali ljudje pa živijo v istih žalostnih razmerah kakor pred sto ali več leti, ako te razmere gledamo s splošnega stališča. Razkrili smo velikanski vesmir, v katerem se zemlja izgublja kot majhen kamenček, obnašamo se pa v resnici tako, kakor da bi bil neskončni vesmir radi nas tukaj. Mi se bahamo, da imamo svobodno kritično misel, v resnici pa tičimo do vratu v običajih in šegah, ki so bili še v starem veku v navadi. Imamo tudi velkanske pridobitve na znanstvenem polju, ali deležni so jih le posamezni. Imamo tudi krščanstvo, komur se mnogo slave poje, katerega pa ljudje večinoma nosijo le na jeziku in tisti, ki si najbolj bahajo z njim, pa žive kot pagani. Mi imamo dandanes lepe ustave, v katerih je mnogo zapisano o enakih državljanških pravicah, v resnici pa imamo državljane dvoje vrste — privilegirance in mezdne sužnje. V zgodovini vidimo že taka protislavja in sicer v dobi stare kulture, v kateri sta lepo cveteli filozofija in umetnost. Ali tudi takrat so bile ljudske mase pod vplivom vere v več bogov, ki se je pa rušila vsled vpeljane sužnosti, katero sta celo Plato in Aristotel pripoznala za prepotrebno zlo. Stari kulturni narodi niso mogli spraviti protislavja v soglasje, radi tega so podlegli.

Mi imamo dandanes mnogo več sredstev za spraviti protislavja v soglasje, kakor so jih imeli stari narodi. Mi imamo mnogo skušenj, pa tudi naše duševno obzorje je večje, kakor naših prednikov.

Mi imamo moderno znanost, katero so naši predniki malo poznali. Upregli smo tudi naravo v svoj jarem in naše sile so se skoro potisočile. Pričeli smo tudi spoznavati dostojanstvo človeka, katero pa priznamo radi vsakomur, ki ima človeški obraz. Mi smo sploh precej napredovali — vzlic temu se pa do-

zdeva, da so se protislavja še poostrihala. Mi smo odstranili materialno sužnost, gospodarska, moralna in duševna sužnost pa še obstoji. Razlika med Socratom in najrevnejšim atenskim meščanom gotovo ni bila tako velika, kakor je dandanes med bogatinom in delavcem.

Suženj v starcm veku si je lahko pridobil sliko in izobrazbo; kako se naj pa dandanes ljudske mase dvignejo iz svoje duševne toposti? Voditeljskim faktorjem dandanes gotovo ne manjka upogleda, ali voljo pogrešamo popolnoma pri njih. Le-ti poznajo prave nauke, v resnici se jim pa še ne sanja, da bi jih uresničili. Za sebe zahtevajo svobodo, udobno življenje in izobrazbo, drugim pa ne privoščiijo, da bi bili deležni teh dobrot. Le-ti se boje za svoj obstanak — v duševnem in materialnem oziru, radi tega naj bodo po njih mišljenju gospodarji in hlapci na svetu. Le-ti vedo, da svet vlada zakon kauzalitete, ki ne pozna skokov in izjem, vzlic temu se pa še vesele, ako se ljudska masa vzgoja v najneumnejšem bajkeslovju. Le-ti se smatrajo za privilegirance, rad tega jim je vsako še tako umazano sredstvo dobro došlo, ako jim pomaga ohraniti privilegije.

V ljudskih množicah vre, otresti se hočejo bede, deležne hočejo biti duševnega in materialnega blagostanja. To hrepenje se jim ne more prepovedati in zabraniti, toda temu prepričevalnejše se jim pa pripoveduje: bog hoče, da živite v revščini. Na tem svetu, na drugem vas bo pa oškodil za to. Vladajoči faktorji ne vrjamejo v boga, ne v boljše življenje po smrti, ali oni hočejo, da drugi vrjamejo v to, radi tega se tudi vedejo, kakor da bi bili sila pobožni. Ako listatno po zgodovini, tedaj ne bomo v nobeni dobi našli toliko hinavščine, kakor v današnji, ako so se auguri v starem Rimu drug drugemu nasnehnili, kedar so se srečali, tedaj dandanes štejemo augure na sto tisoče, ki se neumnemu ljudstvu, ki verjame v duhove, osebnega boga, dudeže, posmehujejo javno. Religije morajo brzdati ljudstvo, radi tega napadajo vsaki dan zdravo človeško pamet.

Ali vzlic temu pa religije od dne do dne pojemajo v ljudstvu. Čimdaljebolj se krči število tistih, ki vrjamejo, da nad oblaki sedi na stolčku bog, ki dela točo in dež, ki vsakemu posameznemu človeku šteje lase na glavi, mu daje slabe in dobre čase in da ga bo za slabe čase na tem svetu odškodil na drugem.

Tak nauk je dober le še za otročaje, ne pa za odrasle ljudi, ki se zavedajo, da se zamorejo zanesti le na samega sebe, da se lahko zmotijo, da lahko poboljšajo svoj tužen položaj ljudje sami, ne pa kak mesija.

Ali od vere preti še drug polom. Vsa morala ljudske mase bazira na veri. Moderne države po danes še niso skoro nič storile, da bi ločile vero od morale. In tu se je bati, da bodo ljudske mase z vero, katero zametuje njih pamet, zavrgele tudi moralo in se potopile v nemoralnost.

Kako se lahko to završi, lahko opazujemo pri imovitih razredih, ki nimajo vere ali jo pa le hlinijo; njih morala je luknjicasta, njih ideali se pa zrcalijo v najnižjem materialnem uživanju.

Kako se naj zabrani, da ne bo šlo ljudstvo isto pot? Sredstvo, kateri nekateri priporočajo, da se naj s silo vero okrepi in oživi, je šepavo. Kar je duševno mrtvo in kar je pamet zavrnilo, se ne da s silo poklicati v življenje.

Tu pomaga le eno sredstvo, ki je pa začrtano že v naravnem razvoju človeštva: ljudstvo je treba podučiti, da je morala stvar za sebe, ki ima svoj zakon, čegar kršenje so ostro tmaščuje nad posameznikom ali celoto. Ako bo to spoznanje imelo trdne in čvrste korenike v ljudstvu, potem lahko mirno gledamo, kako razpada in se ruši vera, ker se nam ni treba bati katastrof za kulturo. Moderne države so dandanes še precej zaostale, da bi razumele etično in socialno nalogo, ker so rajše vojaške države kot pravne in kulturne države, radi so pokorne dekile cerkve, in mesto, da bi jo pripustile svoji usodi.

Ali čas bo prišel, ko se države ne bodo mogle več ogniti etični in socialni nalogi; da bi le ne bilo prepozno.

PRAČLOVEK.

"Pračlovek ni nikdar bil. Bog je prvega človeka ustvaril, ta je bil pa takšen, kakor smo mi." Tako govore in trdijo duhovniki, kedar pridejo z ljudstvom v dotiko, pri tem se pa hvalijo, koliko let so trgali hlače na šolskih klopih, da bi ljudstvo tem rajše sprejelo vse bedastosti o stvarjenju sveta za čisto resnico.

Ali odkar so Lamarck, Lyell, Darwin, Haeckel in drugi učeni možje razkrili razvoj našega planeta — zemlje in življenja na nji in v nji in ta svoja razkritja podprli z znanstvenimi dokazi, se taki ljudje, ki ne verjamejo vsako budalost, smejejo takim duhovnikom, ki hočejo znanstvene dokaze naravoslovcev pobiti s frazo: "Mi smo 16—20 let hodili v šolo, zato tudi vemo, kaj je res in ni res!"

O budalost!

Že vsak navadni človek dandanes vé, da skoro polovica ljudi, ki se posveti duhovniškemu stanu, nima najmanjšega talenta ali pa da je prelena, da bi se pečala s poštnim produktivnim delom.

Sploh dandanes že vsaki deček vé, da v lemenatu vsakdo lahko dovrši študije — torej najneumnejši in najpametnejši. V lemenatu in verskih šolah ni v tem razlike. Dosti o tem, preidimo k stvari!

Naravoslovci so nam dandanes dokazali, da ni človek kako posebno bitje, katero je bog le radi tega ustvaril, da se včasih malo poigra z njim. Vemo tudi, da človek ni bil ustvarjen po božji podobi, pač pa da se je razvil od nižjih form do v šjih, popolnejših in to še le v dolgih, neizmernih dobah.

Danes vemo, da je živel pračlovek. Kakšen je bil ta pračlovek? Oglejmo le okostje ljudi, ki so živeli v paleolitiški kulturni periodi — starejši kamniti dobi in zaključili bomo, da sta takrat v Evropi živeli dve različni človeški rasi. Ena rasa je bila krepka in imela je izbočeno lobanjo, torej je bila podobna današnjemu človeku, druga, starejša je bila pa krepkih mišic, imela je nazaj vpognjeno čelo, debelo spodnjo čeljust brez naprejštoječe brade.

Kosti druge, nerazvite vrste so v prvič izkopal pri Neanderthalu. Ali komaj se je zvedelo za to okostje, takoj se gospodje, ki rede svoje trebuhe z bajkoslovjem, zagnali krčik, da okostje ni okostje pračloveka, pač pa je okostje opice.

Treba je bilo hudih bojov na znanstvenem polju, kajti tudi znameniti Virchow je proglasil okostje človeka iz Neanderthala za okostje starega naravoslovca, zagnala človeka, predno se je dokazalo, da je to okostje človeka nje in prvotne rasi. Ali dokazi so se hitro množili. Že leta 1886 je našel belgijski učenjak J. Fraipont v jami v Spy pri Namuru dvoje okosti človeka, ki je bilo popolnoma podobno okostju človeka, ki je bilo izkopano v Neanderthalu. V isti jami so pa našli tudi okostja mamuta, jamskega medveda, jamskega leva in nosoroga. Ali ti najdbi so sledile tudi kmalu druge. V tem oziru je posebno potrebno omeniti Gorjanoviča, ki je pri Krapini na Hrvaškem tudi izkopal okostje, ki je bilo povsem podobno okostju človeka iz Neanderthala. Na podlagi teh najdb so dokazali učenjaki Schwalbe in drugi, da so ta okostja ostanki človeškega prapremena, da se ta rasa v marsičem približuje rasi visoko razvitih opic, kar zopet dokazuje, da sta obe rasi v nekakšnem sorodu.

Vse te omenjene najdbe pa pričajo, da je človek, čegar okostja so našla živel v diluvialni dobi, posebno pa okostje človeka, katero so izkopal pri Krapini. Stem je dokazano, da je živel človek prej kakor v aluvialni — movejši dobi.

Ali tudi že iz mlade terciarne dobe imamo sled človeka. To je Eugena Dubois "Pithecanthropus erectus" po konci hodeča opica. S tem pa ni rečeno, da človek izhaja iz opice, kakor tudi nekateri izobraženi ljudje trdijo, ki narobe razumejo Darwina.

Človek in opica sta tesno spojena člena v razvoju, ampak sta se razvijala vsak sam za sebe. Opica ni praded človeka — pač pa k večjem njegov sorodnik.

Slovenec, ki žive v Chikagu, posebno priporočam, da si ogledajo muzej v Jackson parku, posebno pa oddelek za geologijo in za praživalstvo. Tukaj bodo našli živali, o katerih se ljudem, ki so pisali sveto pismo, še sanjalo ni, da so kedaj živele na svetu. Za to jih tudi pogrešamo v pravljici o Noteovi ladiji.

In to pove jasno določno, kako omejeno je bilo mišljenje Matevža, Janeza, Lukata in drugih njih sovrstnikov z ozirom na razvoj zemlje in živih bitij na nji in v nji.

Za to jih tudi mi jemljemo resno.

J. Z—k.

— Senatorju Latimeru iz So. Caroline, ki študira sedaj evropske gospodarske razmere, se je v Berlinu povedalo, da je Nemčija sedaj v tako ugodnih gospodarskih razmerah, da je nemogoče dobiti zadostno število delavskih moči.

Stara pesem, katero tudi večeposestniki leto za leto pojejo na Slovenskem. Vzlic te pesni se pa ljudje selijo v Ameriko, tisti, ki ostanejo doma, se pa hraniijo s konjino.

Delavec je opravičen do vsakega produkta, kar ga sam producira.

EUGENE VARLIN.

Spomin izsa pariške komune.

(Konec.)

Sicre je peljal Varlina pred generala Lavan Konzeta. Na vprašanja ni odgovoril. General je zapovedal kratko: "Ustrelite ga, tamle za zidom!" Sodrga v židanih krikih in fraku je pa kričala: "Peljita ga naokrog!" Vojaki so ubogali.

Zvezali so mu roke, dva vojaka sta ga vzela v sredo, drugi so ga pa suvali s puškinimi kopiti. Ženske hijene v baržunu in svili so mu pjuvale v lice, strahopetneži v cilindru in fraku so ga pa topli s palicami, da je bil ves krvav, kakor Krist, ko so ga bičali privezanega k stebnu. Ta muka je trajala pol ure. Slednjič so se nabelji ustavili. Posadili so ga na stol in ga vstrelili iz blizine. Bil je že nezavesten vsled prestanih muk, preden so ga ustrelili.

Copee, klerikalni pisatelj, je napisal enodejanski igrokaz, v katerem kaže olemenitega duhovnika, ki je pod komuno mnogo trpel, kasneje pa skrival pri sebi komunar da, kojega bi Verzeljci na licu mesta ustrelili, če bi jim prišel v pest. Dožičel je duhovniku vprav nasprotna dejanja, ki so bila očitno v nasprotju z dejanji ovaduha, ki je ovadil Varlina.

Plačilo ni izostalo. V pariških delavcih je še živo živel spomin na gnjusnega duhovnika-ovaduha. Na stali so kravali in igrokaz se je prepovedal.

Igrokaz dandanes spi spanje pravičnega med drugimi enakimi literarnimi produkti. Ime Varlina, katerega so umorili brez sodnijske sodbe, se pa dandanes blišči na tablicah neke pariške ulice.

Im duhovniki? Izvzemši majhno peščico bodo še v prihodnje jokali, koliko je Krist trpel, da bodo tem ložje uživali nebesa že na tem svetu, naobratno bodo pa skrbeli, da bo vsak trpel še hujše muke kakor Krist, če bo skušal ljudstvu odpreti oči in jih s tem prikrajšati na udobnem življenju. Za vero se jim ne gre, vsaj večini ne, pač pa za udobno, brezdelno življenje.

POZOR SLOVENCIM IN HRVATJE!!!

Slavnemu občinstvu v Chicagu in okolici naznanjamo, da sva odprla na

623 So. THROOP ST.,

novourejeno pekarijo,

kjer pečeva najokusnejša raznovrstna peciva. Za sveže pecivo in solidno postrežbo jamčiva. Bratje, podpirajte edino domače podjetje v tej stroki! Z odličnim spoštovanjem

JUR. CURIČ & ALEX. IVČEC
623 So. Throop St., Chicago.

Jugoslovanska vinarna!

Podpisani naznanjam Hrvatom in Slovincem v Chicagi in okolici, da točim najboljša raznovrstna vina po primirni ceni.

Pridite, pripeljite znance in prijatelje, da se prepričate. ip Z vsem spoštovanjem

Slavoljub Štajdohar,
316 W. 18th St. Chicago.

Ozdravljena težke bolezni ženskih ustrojov maternice belega toka, bolečin v želodcu in križu

Marija Rezič
209 5th St. Union Hill, N. J.

ROJAKI

zapómnite si, da je samo oni zdravnik dober in izkušen kateri zamore dokazati, da je že mnogo in mnogo bolnikov ozdravil.

Na stotine naših rojakov se z zahvalnimi pismi in svojimi slikami

Ozdravljen od zastarele bolezni želodca.

Matia Fortun
110 E. Park St. Butte, Mont.

zahvaljuje za zadobljeno zdravje primariusu najznamenitejšega, najstarejšega in najzanesljivejšega zdravniškega zavoda v New Yorku in ta je:

THE COLLINS NEW YORK MEDICAL INSTITUTE.

To je edini zdravniški zavod v Ameriki v katerem prvi svetovni zdravniki in Profesorji posebnim modernim načinom zdravijo vse bolezni brez izjeme, bodisi katere koli ukutne, kronične ali zastarele bolezni kakor: bolezni na pljučah, prsni, želodcu, črevah, ledvicah, jetrah, mehurju, kakor tudi vse bolezni v trebušni votlini, bolezni v grlu, nosu, glavi, nervoznost, živčne bolezni, prehudo utripanje in bolezni srca, katar, prehlajenje, naduho, bronhialni, pljučni in prsni kašelj, bljuvanje krvi, mrzlico, vročino, težko dihanje, nepravilno prebavljanje, reumatizem, giht, trganje in bolečine v križu, rokah, nogah, ledjih in boku, zlato žilo (hemeroide), grižo ali preliv, nečisto in pokvarjeno kri, otekle noge in telo, vodenico, božjast, slabosti pri spolnem občevanju, polucijo, nasledke onanije (samoizrabljanja) šumenje in tok iz ušes, oglušnje, vse bolezni na očeh, izpadanje las, luske ali prh na glavi, srbenje, mazulje, lišaje, ture, hraste in rane, vse ženske bolezni na notranjih organih, neurastenični glavobolj, neredno mesečno čiščenje, beli-tok, bolezni na maternici. i. t. d. kakor tudi vse ostale notranje in zunanje bolezni. Tu edino se ozdravi jetika in Sifilis točno in popolnoma, kakor tudi vse **tajne ali spolne bolezni.**

Zatoraj rojaki Slovenci! mi Vam svetujemo, da poprej nego se obrnete na katerega drugega zdravnika ali zdravniški zavod, prašate nas za svet, ali pišete po **Novo obširno knjigo „ZDRAVJE“**, katero dobite **zastonj**, ako pis mu priložite nekoliko znamk za poštnino. Ta knjiga obsega preko 160 strani z mnogimi podučljivimi slikami v tušu in barvah.

ZASTONJ!

ZASTONJ!

Ozdravljen od reumatizma v rokah in nogah.

John Trebec
Box 196 Tercio, Colo.

Kujiga Zdravje

Vsa pisma naslavlajte na sledeči naslov:

The Collins
N. Y. Medical Institute
140 West 34th St.
NEW YORK, N. Y.

Potem smete mirne duše biti prepričani v najkrajšem času popolnega ozdravljenja

Ozdravljen od slabokrvnosti, kašlja, težke bolezni v prsni in zlatenice.

Johana Košir
Box 122 North Bergen, N. J.

POZOR! SLOVENCIM! POZOR! SALOON

z modernim kegljiščem

Sveže pivo v sodkih in buteljkah in druge raznovrstne pijače, ter unijske smodke. Potniki dobe čedno prenočišče za nizko ceno. **Postrežba točna in izborna.** Vsem Slovincem in drugim Slovanom se toplo priporoča

Martin Potokar

564 So Center Ave., Chicago.

Dr. W. C. Ohlendorf, M. D.

zdravnik za notranje bolezni in ranocelnik.

Zdravniška preiskava brezplačno—plačati je le zdravlilo. 647 in 649 Blue Island Ave., Chicago
Uradne ure: Od 1 do 3 popol. Od 7 do 9 zvečer.
Izven Chicago živeči bolniki naj pišejo slovenski

Slovincem in Hrvatom naznanjamo, da izdelujemo raznovrstne

po najnovejšem kroju. Unijsko delo; trpežno in lično. V zalogi imamo tudi razne druge potrebščine, ki spadajo v delokrog oprave — oblek. Pridite in oglejte si našo izložbo. Z vsem spoštovanjem

J. J. DVORAK & CO.
598-600 Blue Island Ave Chicago.

Jože Sabath

advokat in pravni zastopnik v kazenskih in civilnih zadevah.

Pišite slovenski
1628 1638 Unity Building
79 Dearborn St., Chicago, Ill

Res. 5155 Prairie Ave.
Phone Drexel 7271.

Košček Bratje SALOON!

Dobro pivo, whiskey, likere, vino, izvrstne smodke in prigrizek.

Oglasite se na Centri!